

МЕНЕДЖМЕНТ ЯКОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Буряк Р. І., к.е.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Проаналізовано розвиток систем менеджменту якості у провідних країнах світу та їх вплив на ефективність національних економік. Обґрунтовано значення систем менеджменту якості як інструменту підвищення конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств.

Development of quality management systems in leading countries around the world and their impact on the efficiency of national economies is analysed. The impotency of quality management systems as a tool for improving the competitiveness of domestic agricultural enterprises is substantiated.

Постановка проблеми. У нашій країні давно ведуться дискусії стосовно національної ідеї. Але яка національна ідея може бути краще, ніж та, що базується на безперервному удосконаленні організацій і постійному покращенні якості життя людей? Недаремно у світі слово «Якість» пишеться з великої букви. Воно стало національною ідеєю у Японії, яка зуміла створити економічне диво. Якість стала сенсом реформ у Німеччині, у результаті яких досягнуто значного економічного підйому. Ця ідея універсальна для будь-якої національності і державного устрою. Вона може стати надійною основою для забезпечення якісного існування всієї країни та усіх її громадян. Мова йде про якість як філософію і ціль розвитку суспільства. А з іншого боку, якість – це потужний інструмент, практична наука, за допомогою якої можна оцінити потенціал організації, спрямувати його в потрібному напрямі, допомогти розвиватися і удосконалюватися [3, с. 87-88].

Питання якості є надзвичайно важливими для всіх аспектів розвитку нашої країни. Тільки через підвищення якості вітчизняної продукції і послуг можна забезпечити задоволеність споживачів і захист їх прав. Лише завдяки впровадженню сучасних методів та систем менеджменту якості вітчизняні аграрні підприємства можуть стати конкурентоспроможними на внутрішньому та зовнішніх ринках. Тільки за допомогою високого рівня якості державного управління і життя громадян в цілому Україна може стати розвинутою європейською державою з потужною економікою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем управління, якості та системного управління якістю діяльності аграрних підприємств присвячені праці відомих вітчизняних вчених: В.П. Галушка, О.Д. Гудзинського, Й.С. Завадського, І.Г. Венецького, А.М. Довжина, А.М. Должанського, П.Я. Калити, В.І. Кривощогова, В.О. Мозолюка, О.І. Момота, С.К. Фомічова, І.І. Чайки, М.І. Шаповала та багатьох інших.

Дані питання також досліджували відомі зарубіжних вчені: Ч. Беббедж, М. Бультон, М. Вебер, П. Друкер, Г. Емерсон, Р. Оуен, Дж. Уотт, Ф. Тейлор, А. Файоль, Е. Демінг, Д. Джуран, К. Ісікава, Ф. Кросбі, Г. Тагучі, А. Фейгенбаум, Д. Харрінгтон, О.В. Глічев, В.В. Єфімов, С.Д. Ільєнкова,

О.М. Карпенко, М.Г. Круглов, В.А. Лapidус, І.І. Мазур, В.Ю. Огвоздін, В.В. Окрепілов та багато інших.

Проте, варто зауважити, що в Україні на більшості аграрних підприємств фактично відсутній системний підхід до управління якістю, а проблема розробки та впровадження систем менеджменту якості, що відповідають вимогам міжнародних стандартів ISO серії 9000, є досить актуальною та потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. Здійснення аналізу розвитку систем менеджменту якості у провідних країнах світу та визначення їх впливу на ефективність національних економік, а також обґрунтування значення систем менеджменту якості як інструменту підвищення конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний глобалізований економічний розвиток знаходиться під впливом всіх сфер якості діяльності національних економік. Якість, як економічна категорія пройшла п'ять етапів розвитку, починаючи з вибраковування неякісної продукції в процесі виробництва і збуту, і закінчуючи створенням систем менеджменту якості діяльності, що притаманно сучасному етапу розвитку провідних економік світу. В даний час розвинуті країни світу впроваджують всеохоплюючий (загальний) менеджмент якості (TQM). При цьому, першість належить такій країні, як Японія, яка в 50-х і на початку 60-х років ХХ століття була країною поганих і дешевих товарів, проте, завдяки впровадженню такого важливого інструменту, як менеджмент якості в даний час є однією з найбільш економічно розвинутих країн світу.

Відомий російський вчений у сфері досконалих організацій професор Вадим Лapidус стверджує, що продуктивність більшості російських підприємств, у порівнянні зі світовими лідерами, в деяких випадках нижча до 10 разів, а дефектність – вище до 1000 разів. Відповідно значно вище і собівартість продукції. Аналогічна ситуація склалася і в інших пострадянських країнах, включаючи Україну. Основна причина – низький рівень ділової досконалості підприємств, і, перш за все, – недосконалий менеджмент.

У світі і в Європі у тому числі, існує декілька шкал, за якими можна професійно оцінити і порівняти рівні досконалості будь-яких організацій. Якщо умовна ідеальна організація відповідає 1000 балів, а самі кращі європейські організації оцінюються в 700-800 балів, то найкращі підприємства України, Росії, Білорусі та інших пострадянських країн сьогодні набирають 500-650 балів – це достатньо високий рівень, не дивлячись на те, що до загальноєвропейських лідерів їм ще далеко. Але це кращі підприємства, яких в Україні досить небагато [4].

Найважливішим показником, який характеризує будь-яку країну бущого СРСР є співвідношення рівнів досконалості основної маси її підприємств і основної маси підприємств розвинутих країн Європи. В Україні це близько 150-250 балів, а у розвинутих європейських країнах – приблизно 300-450 балів. Це дуже значний розрив, і фактор, який визначає нинішній стан конкурентоспроможності національної економіки та рівень якості життя

в Україні. Все це – наслідок тотального дефіциту, а також тієї політики у відношенні виробників продукції, яка проводиться впродовж двох десятиліть нашої незалежності.

На сьогодні, координуючим економічним центром в галузі якості є Міжнародна організація з стандартизації ISO, яка розробляє міжнародні стандарти на системи менеджменту якості. Наразі, основним міжнародним стандартом в галузі менеджменту якості діяльності є стандарт ISO 9001:2008, який прийнятий і в Україні як національний. В цьому стандарті викладені 8 принципів менеджменту якості діяльності. Однією з найважливіших проблем для аграрних підприємств України є створення та впровадження систем менеджменту якості згідно даного стандарту, що дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

В даний час, в 176 країнах світу на понад 1 мільйоні підприємств функціонують сертифіковані системи менеджменту якості. Найбільше підприємств (біля 250 тисяч) на яких впроваджені сертифіковані системи менеджменту якості функціонують в Китаї [1]. Це, на нашу думку, є одним з ключових факторів успішного завоювання Китаєм світових ринків.

В той же час, якщо в Україні на державному рівні і говорять про досконалість систем менеджменту, то в більшій мірі формально і маючи на увазі переважно приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів (перш за все ISO серії 9000), чого явно недостатньо для забезпечення прориву у вітчизняній економіці. Однак, в Україні у розрахунку на тисячу жителів систем управління якістю за стандартами ISO серії 9000 менше ніж, наприклад, у Китаї – у 3,5 рази, у Іспанії – у 30 разів, у Італії – у 40 разів. При цьому, на думку експертів, не більше 20% сертифікованих систем управління якістю в Україні реально функціонують.

Наразі, сертифіковані системи менеджменту якості мають біля 2500 українських підприємств, в тому числі близько 20 підприємств АПК (в основному: молокозаводи, хлібокомбінати, м'ясопереробні заводи), і лише 3 сільськогосподарських підприємства [2]. Це є одним з суттєвих чинників того, що ринок країн ЄС для підприємств тваринницької галузі практично закритий. Дана ситуація є причиною послаблення конкурентних позицій українських підприємств на внутрішньому ринку і на ринках країн СНД.

Системне управління якістю повинно застосовуватися на всіх аграрних підприємствах України, при чому, якість продукції має бути такою, щоб вона користувалася довірою у вітчизняних та закордонних споживачів. В умовах глобалізації світової економіки та інтеграції нашої країни до Світової організації торгівлі і Європейського союзу це питання набуває першочергового значення.

Виходячи з цих позицій, політика і цілі у сфері якості мають бути основним напрямом для розвитку підприємства. Ці складові елементи системи менеджменту якості аграрного підприємства спільно визначають очікувані результати та сприяють організації у ефективному використанні необхідних ресурсів для їх досягнення. На основі політики у сфері якості встановлюють-

ся та переглядаються цілі у галузі якості. Ці цілі мають узгоджуватись з політикою у сфері якості та завданнями стосовно їх постійного поліпшення. Якщо аграрне підприємство у повній мірі реалізовує цілі у галузі якості, то це зумовлює підвищення рівня якості продукції, зростання результативності діяльності та поліпшення фінансових показників і, відповідно, справляє позитивний вплив на задоволеність всіх зацікавлених сторін підприємства.

Саме найвище керівництво підприємства має пропагувати ідею досконалості на власному прикладі, воно повинно створити необхідні умови та залучити увесь персонал до діяльності з удосконалення для забезпечення належного функціонування і постійного поліпшення системи менеджменту якості.

Керівництво вищої ланки аграрного підприємства повинно виконувати ціле коло завдань в межах системи менеджменту якості:

- систематично установлювати, переглядати та актуалізувати політику і цілі підприємства щодо якості;

- поширювати інформацію про політику та цілі у галузі якості з метою підвищення обізнаності, мотивації та залучення персоналу на всіх рівнях організації;

- реалізовувати принцип орієнтації на споживача у всіх підрозділах підприємства;

- забезпечувати впровадження необхідних процесів, що дають змогу задовольнити потреби і очікування споживачів та інших зацікавлених сторін, та, відповідно, досягти цілей у галузі якості;

- ініціювати та підтримувати розробку, впровадження і функціонування результативної і, ефективної системи менеджменту якості, що дасть змогу реалізувати цілі стосовно якості;

- забезпечувати систему менеджменту якості потрібними ресурсами; проводити систематичний аналіз системи менеджменту якості;

- розробляти систему заходів щодо політики та цілей у галузі якості;

- періодично затверджувати заходи для удосконалення системи менеджменту якості.

Отже, виникає нагальна потреба в розробці та запровадженні на аграрних підприємствах систем менеджменту якості згідно міжнародного стандарту ISO 9001:2008, які могли б пройти міжнародну сертифікацію. Однак, при всій важливості даного стандарту потрібно розуміти, що для аграрного підприємства це будуть лише перші кроки на шляху до тотальної конкурентоспроможності, яка базується на концепції TQM (Всеохоплюючого (загального) менеджменту якості).

В концепції TQM та моделі EFQM зазначено, що досконалі організації є соціально відповідальними по відношенню до працівників, споживачів і суспільства. Проявляючи турботу про соціум, дбайливо взаємодіючи з навколишнім природним середовищем і досягаючи високих економічних результатів, вони роблять посильний внесок у стійкий розвиток економіки та суспільства.

Висновки. Саме система менеджменту якості у нинішніх економічних реаліях є однією з ключових конкурентних переваг та основою для постійно-

го удосконалення, що в результаті дає змогу підвищити задоволеність не лише споживачів, а й усіх зацікавлених сторін, а отже і конкурентоспроможність підприємства.

З впевненістю можна стверджувати, що вже у найближчому майбутньому аграрні підприємства, які не мають сертифікатів відповідності системи менеджменту якості міжнародним стандартам ISO серії 9000 не будуть конкурентоспроможними, та не зможуть успішно конкурувати і досягати ринкового успіху на вітчизняних та міжнародних ринках агропродовольчої продукції.

Отже, для завоювання стійких конкурентних позицій на зазначених ринках, вітчизняним підприємствам аграрного сектора економіки необхідно впроваджувати та сертифікувати системи менеджменту якості відповідно до вимог стандартів ISO серії 9000.

Розвиток теоретичних та методичних засад формування системи менеджменту якості функціонування аграрних підприємств є неможливим без застосування положень фундаментальної методології та економічної теорії, менеджменту, урахування тенденцій розвитку АПК України, дослідження сучасних змін глобалізованої економіки та їх впливу на довгостроковий розвиток аграрних підприємств.

Література:

1. Віткін Л. Світовий досвід упровадження та сертифікації систем управління / Віткін Л. // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2010. – № 2. – С. 43-49.

2. Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dssu.gov.ua>.

3. Калита П.Я. Главное звено. Деловая лирика и публицистика. Издание пятое, дополненное/ Калита П.Я. – К.: Украинская ассоциация качества. – 2011. 220 с.

4. Українська асоціація якості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaq.org.ua>.

Рецензент: д.е.н., професор Горьовий В.П.

УДК 338. 432: 338. 242/. 246

ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Вихор М. В., к.е.н., доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

Розглянуті інституційні аспекти реалізації стратегії розвитку аграрного виробництва в контексті її інституційного забезпечення. Виявлені деякі суперечності між стратегічними цілями та інституційними чинниками їх досягнення. Намічені підходи щодо усунення цих суперечностей.

Considered institutional aspects of development strategy of agriculture in the context of its institutional support. Revealed some contradictions between policy objectives and institutional factors to achieve them. The proposed approaches to address these differences.

Постановка проблеми. Характерною особливістю розвитку аграрного виробництва в Україні є певна його стихійність, не визначеність і не послідовність. Цьому сприяють значні кон'юнктурні коливання світового і внутріш-